

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Historické vědy – Církevní a obecné dějiny

Autoreferát k dizertačnej práci

Mgr. Bc. Peter Bučko

Kulty uhorských svätcov z 11. storočia

(The Cults of Hungarian Saints of the 11th century)

Školiteľ: Prof. PhDr. Petr Kubín, Ph.D., Th.D.

Praha 2021

ÚVOD

Predmetom skúmania predloženej dizertačnej práci sú najstarší svätci Uhorského kráľovstva. Jedná sa o osoby, ktoré boli svätorečené v roku 1083 – prvý uhorský kráľ Štefan, jeho syn Imrich, biskup Gerard, zoborskí mnísi Svorad-Ondrej a Benedikt. V roku 1192 k uhorským svätcom pribudol aj kráľ Ladislav I. Ku každému svätcovi sa zachovali niekedy aj viacej hagiografických textov. V Uhorsku sa vyskytli sväté osoby aj bez doloženého aktu svätorečenia a oficiálnej hagiografie, to bol päťkostolský biskup Maurus a uhorský kráľ Šalamún. Do skupiny najstarších uhorských svätcov sme zaradili aj veľkomoravského panovníka Svätopluka. Jedná sa teda o osoby, ktoré sa výrazne podieľali na uhorskom cirkevnom živote.

ZHODNOTENIE SÚČASNÉHO STAVU BÁDANIA

Uhorskými svätcami sa zaoberala už uhorská baroková a osvietenská historiografia. Menovite to boli napr. benediktín Gabriel Hevenci a o niečo neskôr bratislavský kanonik Juraj Pray. Obaja historici, cirkevní predstavitelia sa snažili aj odborne sumarizovať znalosti a pramene pri skúmaných svätcoch.¹ 19. storočie uhorskej hagiografie sa primárne sústredilo domáce kroniky a diplomatický materiál. Objavili sa však práce skúmajúce svätcov príj. ich hagiografie. To boli práce varadínskeho kanonika Jánoša Karácsonyiho.² Ešte v tomto čase boli uhorské staršie či cirkevné dejiny doménou cirkevných učencov a hodnostárov.

Významný posun prišiel v 20. a 30. rokoch 20. storočia. Pod vedením univerzitného profesora Imreho Szentpéteryho (1878-1950) vznikla v roku 1938 dvojzväzková kritická edícia uhorských stredovekých prameňov – kroník a legiend, ktorá je dodnes považovaná za zásadné dielo predovšetkým z edičného hľadiska (tu legendy publikovala Emma Bartoniek).³ Ešte v roku 1928 však Elemér Varjú vydal edíciu a faksimile najstaršieho rukopisu *Väčšej a Menšej legendy svätého Štefana (Ernstov kódex)*.⁴ V 30. rokoch to boli aj zborníky vydané pri príležitosti výročia milénia niektorých svätcov (Štefan, Imrich, Maurus), ktoré rozoberali ich život v dobových súvislostiach a skúmali aj ich kult.⁵ Rovnako v 30. rokoch Rudolf Holinka ako prvý publikoval štúdiu a kritickú edíciu legendy Svorada a Benedikta (1934).⁶ Prelomovým a dnes už klasickým sa napokon stalo dielo maďarského medievistu Györgyho Gyöffyho, *Svätý Štefan a jeho dielo* (1977), ktoré vyšlo vo viacerých jazykoch a dočkalo sa

¹ Gabriel HEVENESI. *Ungaricae Sanctitatis Indicia*. Tyrnaviae 1737; Georgius PRAY. *Dissertationes historico-criticae de sanctis Salomone rege et Emerico duce Hungariae*. Posonii 1774; Georgius PRAY. *Dissertatio historico-critica de sacra dextera divi Stephani primi Hungariae regis*. Vindobonae 1771.

² János KARÁCSONYI, Vélemény Szent Imre herczeg nejéről, in: *Századok*, č.36, 1902, s. 105-111; János KARÁCSONYI, *Szent Gellért, csanádi püspök, éléte és művei*. Budapest 1887; János KARÁCSONYI, A Hartvik-Vita sarkpontjai, in: *Századok*, č. 28, 1894, s. 1-20.

³ Emericus SZENTPÉTERY ed. *Scriptores rerum Hungaricarum I-II*. Budapest 1938

⁴ Elemér VARJÚ ed. *Legendae sancti Stephani regis. Szent István király legendai*. Budapest 1928.

⁵ Ányos TORDAI – Lajos HARSÁNYI ed. *Szent Imre-émlékkönyv halálának 900. évfordulójára*. Budapest 1930; Damján VARGHA ed. *Szent Mór emlékkönyv*. Pécs 1936; Jusztinián SZERÉDI ed. *Emlékkönyv Szent István király halálának 900. évfordulóján I-III*. Budapest 1938.

⁶ Rudolf HOLINKA, *Sv. Svorád a Benedikt, svätci Slovenska (Rozbor a text legendy z konce XI. stololetí)*. Bratislava 1934.

i ďalších vydaní.⁷ V tejto dobe tiež vidíme záujem o svätého Ladislava (László Mezy),⁸ v Poľsku zase o svätého Svorada (považovaného za Poliaka) – J. T. Milik a H. Kapiszewski.⁹

Svoradom a Benediktom sa pochopiteľne zaoberali slovenskí historici a medievisti. Jedná sa o totiž o jediných svätcov výlučne spätých s územím Slovenska. Tu je nutné spomenúť najmä minuciózne analýzy Jozefa Kútnika-Šmálova o Svoradovi, Maurovi či o benediktínoch na Slovensku v stredoveku.¹⁰ K tejto téme prispel aj Peter Ratkoš prínosnou štúdiou o kulte zoborských pustovníkov v záhrebských liturgických pamiatkach.¹¹

Prelomovou sa stala aj práca Richarda Marsinu a Július Sopka so súborným prekladom uhorských legiend a komentárom (1997).¹² Dodnes však v slovenskej historiografii absentuje odborná monografia zameraná na svätých Arpádovcov. Nutné spomenúť, že niekoľko rokov pred Marsinovým a Sopkovým počínom vyšiel český preklad uhorských legiend a kroník od Richarda Pražáka a Jany Nechutovej (1988).¹³ Bol to predovšetkým hungarista Richard Pražák, ktorý do tejto diskusie prispel sériou štúdií.¹⁴

Syntetická práca o predmetných svätcoch alebo monografia o jednom na Slovensku prakticky absentuje. Parciálne sa im však venovali napr. Ján Steinhübel či Vincent Múcska.¹⁵ Nedávno, skôr z ikonografického hľadiska Marian Zervan a Ivan Rusina.¹⁶ Bol to však najmä Martin Homza, ktorý poukázal na Svätoplukov mýtus v širšom kontexte (aj z pohľadu literárneho či folklórneho) a zároveň veľkomoravského panovníka porovnal na základe podobných ak nie totožných relácii so Štefanom, Svoradom či Šalamúnom.¹⁷

Opus magnum do tejto témy priniesol Gábor Klaniczay, svojou monografiou o svätých panovníkoch a blahoslavených princeznách (2002). V tom diele podrobne analyzoval nielen uhorské kultu, popísal hagiografické vzory ako aj zhrnul svätorečenia.¹⁸

⁷ Najnovšie vydanie: György GYÖRFFY, *István király és műve*. Budapest 2013; György GYÖRFFY, *König Stephan der Heilige*. Budapest 1988; György GYÖRFFY, *King saint Stephen of Hungary*. New York 1994.

⁸ László MEZEY ed. *Athleta Patriae. Szent László-tanulmányok*. Budapest 1980.

⁹ Jozef Tadeusz MILIK, *Święty Świerad. Saint Andrew Zoerard*. Roma 1966; Henryk KAPISZEWSKI, Cztery źródła do życia św. Świrada, In: *Nasza Przeszłość*, č. 19, 1964, s. 5-31.

¹⁰ Súborne: Jozef KÚTNIK-ŠMÁLOV, *Kresťanský stredovek Slovenska. Výber z diela*. Bratislava 2005.

¹¹ Peter RATKOŠ. Vznik kultu Ondreja-Svorada a Benedikta vo svetle zagrebských pamiatok. *Historijski zbornik*, XXIX-XXX, 1976-1977, s. 77-86.

¹² Richard MARSINA – Július SOPKO eds. *Legendy stredovekého Slovenska. Ideály stredovekého človeka očami cirkevných spisovateľov*. Budmerice 1997.

¹³ Richard PRAŽÁK – Jana NECHUTOVÁ eds. *Legendy a kroniky koruny uherské*. Praha 1988.

¹⁴ Richard PRAŽÁK. *Nejstarší uherská legenda. Legenda sanctorum Zoerardi et Benedicti v širších historických a kulturních souvislostech své doby*. Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské Univerzity, C 28, 1981, s.207-224; Richard PRAŽÁK. *Štěpánske legendy. K literárnímu profilu nejstarších uherských legend z poloviny 11. a počátku 12. století*. Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské Univerzity, D 28, 1981, s.99-111.

¹⁵ Vincent MÚCSKA. *Uhorsko a cirkevné reformy 10. a 11. storočia*. Bratislava 2004; Vincent MÚCSKA, *O prvých uhorských biskupstvách*. Historický časopis, 2003, 51,č.1, s. 3-22; Ján STEINHÜBEL, *Nitrianske kniežatstvo. Počiatky stredovekého Slovenska*. Budmerice² 2016.

¹⁶ Marian ZERVAN – Ivan RUSINA eds. *Postavy a príbehy svätcov strednej Európy. Ikonografia*. Bratislava 2016.

¹⁷ Martin HOMZA et al. ed. *Svätopluk v európskom písomníctve*. Bratislava 2013.

¹⁸ Gábor KLANICZAY. *Holy Rulers and Blessed Princesses. Dynastic Cults in Medieval Central Europe*. New York 2002.

PRAMENE A LITERATÚRA

Predložená dizertačná práca používa širokú pramennú bázu. Základ bez pochyby tvoria legendy. Jedná sa o tieto hagiografické texty kriticky edované, väčšinou dostupné aj v modernom slovenskom a českom preklade.¹⁹

1. *Život svätých pustovníkov Ondreja-Svorada vyznávača a Benedikta mučeníka*, BHL 452 – je najstaršou uhorskou hagiografiou. Legendu napísal päťkostolský biskup Maurus okolo roku 1064,
2. *Väčšia, Menšia a Hartvikova legenda svätého Štefana kráľa, Legenda svätého Štefana kráľa (Uhorsko-poľská kronika)* BHL 7918, 7919, 7920, 7921 – jedná sa o súbor svätoštefanských legiend z konca 11. a začiatku 12. storočia. Tieto legendy vznikali postupne za rôznych okolností. V predloženej práci sme legendy podrobne analyzovali aj vo vzájomnom vzťahu.
3. *Legenda svätého Imricha*, BHL 2528, 2529, 2529b. Prameň pochádza zo začiatku 12. storočia a venuje sa životu a zbožnosti uhorského kráľoviča s dorazom na jeho čistotu.
4. *Legenda svätého Gerarda (Väčšia, Menšia)* BHL 3424, 3426 – tieto hagiografie, zrejme vychádzajúce zo stratenej predlohy a oslavujú Gerardovo mučeníctvo.
5. *Legenda svätého Ladislava (Väčšia Menšia)* BHL 4670, 4671 – ladislavské legendy vyzdvihujú osobnosť hlavného protagonistu a jeho cnosti.

Využili sme však aj uhorské kroniky, predovšetkým *Viedenskú obrázkovú kroniku (Uhorská kronikárska kompozícia 14. storočia)*, ktorá zachytáva staré uhorské *Gesta*, jej honosný rukopis pochádza zo 70. rokov 14. storočia. Taktiež ďalšie uhorské kroniky – *Anonymove Gesta Hungarorum*, *Uhorsko-poľskú kroniku*, *Kroniku Šimona z Kézy či Bratislavské anály*. Jednotlivé pramene sme v práci podrobne priblížili, pracovali sme s kritickými edíciami, prípadne s najnovšími prekladmi a sprievodnými štúdiami. Okrem toho sme pracovali aj s kronikami neuhorskej proveniencie ako sú napr. *Kosmova kronika Čechova*, *Kronika Gala Anonyma* a mnohé ďalšie, ktoré referujú na uhorských svätcov.²⁰ Využili sme aj pramene juhoslovanskej povahy, napr. *Kroniku Tomáša Splitského*, *Letopis Popa Dukljanina* a pod.

Parciálne sme využili aj diplomatický materiál. V prvom rade to boli uhorské listiny a listinné texty, týkajúce skúmaných svätcov – zakladacie listiny cirkevných inštitúcií, pápežské listy a pod. Taktiež išlo o listiny dalmátskej proveniencie. Tento materiál sme z viacerých diplomatárov (Györffy, Marsina, Fejér, Smičiklas etc.)

Z úradných prameňov možno spomenúť katedrálne súpisy, uhorské panovnícke zrkadlo, závery cirkevných synod a pod.

Poukázali sme však aj na hmotné pramene spojené so svätcami, najmä išlo o relikviáre, hroby a pod. V prípade svätého Štefana napr. jeho sarkofág, uhorská koruna, korunovačný plášť či meč.

¹⁹ Emericus SZENTPÉTERY ed. *Scriptores rerum Hungaricarum II*. Budapest 1938; Richard PRAŽÁK – Jana NECHUTOVÁ eds. *Legendy a kroniky koruny uherské*. Praha 1988; Richard MARSINA – Július SOPKO eds. *Legendy stredovekého Slovenska. Ideály stredovekého človeka očami cirkevných spisovateľov*. Budmerice 1997

²⁰ Edované excerpty v Albinus F. GOMBOS ed. *Catalogus fontium historiae Hungaricae I-IV*, Budapest 1937-1943.

V práci s literatúrou sme sa snažili pracovať s novšími prácami. Za základné dielo v problematike považujeme monografiu o svätých panovníkov od Gábora Klaniczaya.²¹ K Štefanovi je za klasické pokladané dielo Györgyho Gyöffyho.²² Zo slovenských prác sú to štúdie Jozefa Kútnika-Šmálova, na ktoré sme sa často odvolávali.²³ Nutné je tiež spomenúť slovenský (Richard Marsina, Július Sopko) a český preklady (Richard Pražák, Jana Nechutová) uhorských legiend, ktoré obsahujú hodnotný komentár k týmto prameňom, sumarizujú dovtedajší stav poznania. Využili sme tiež obsiahle dielo o Svätoplukovi, ktoré vzniklo pod taktovkou Martina Homza a prináša množstvo zaujímavých teórii, ktoré neboli doteraz reflektované.²⁴ Ako už bolo povedané, syntetické dielo o uhorských svätcoch v slovenskej historiografii, zrejme i z dôvodu, že svätí Arpádovci sú považovaní prakticky za výsostnú tému maďarskej historiografie.

CIELE BĀDANIA

Cieľom práce je zodpovedať na otázku ako sa vyvíjal kult daných svätcov, za akých okolnosti a kedy prebehlo ich svätorečenia a v neposlednom rade ako vznikala ich hagiografia, kde skúmame aj otázku datovania, autora, literárnych zdrojov a rukopisných zachovaní. V neposlednom rade sa snažíme sumarizovať aktuálny stav poznania tejto problematiky tejto skupiny svätcov, z hľadiska ich kultu ako aj hagiografie, kde sme priniesli vlastné závery a hypotézy.

METODOLÓGIA

V práci sme použili metódu kritickej analýzy, ktorú sme aplikovala na širokú pramennú bázu. Kultu resp. samotných svätcov sme rozdelili na viaceré položky (podkapitoly):

- 1., načrtnutie života (a smrti) pomocou relevantných prameňov a literatúry v širších súvislostiach dobového diania (tu aplikovaná biografická metóda).
- 2., Svätorečenie a vznik legiend – kde sme skúmali kedy mohlo dôjsť k svätorečeniu, aké boli okolnosti v rámci tohto liturgického aktu, teda dobový kontext nielen v rámci Uhorska, ale povedzme aj na úrovni vzťahu Uhorska a apoštolského stolca. Tu taktiež rozoberáme kto mohol konkrétnu legendu napísať/zostaviť, aké boli jeho zdroje a stratégia celého textu. Rovnako tu uvádzame i rukopisy jednotlivých hagiografických textov. Na legendy nazeráme z diachrónneho pohľadu, kde zohľadňujeme dobové okolnosti a vnímanie, čo malo dopad i na formovanie hagiografie príp. hagiografického fragmentu zachyteného v inom prameni.
- 3., časť venovaná priamo kultu, kde uvádzame vnímanie konkrétneho svätca manifestované v prameňoch (prevažne v kronikách), taktiež počet patrocínií v Uhorsku, prípadne metódou sondy menujeme a rozoberáme najvýznamnejšie kultové miesta (krajinské centra, významné cirkevné inštitúcie). Ak to situácia dovolila, poukázali sme aj na hmotné pramene a pamiatky (relikviáre, sfragistický materiál a pod.) spojené so skúmanými svätcami.

Komparatívnu metódu sme použili na porovnanie svätcov podobného typu, prípadne na poukázanie aspektov kultu, ktoré nám v Uhorsku nedovoľuje pramenná báza. V prípade skúmania jednotlivých patrocínií a kultových miest sme aplikovali metódu štatistickú a geografickú. Tu sme najmä poukázali na rozptyl patrocínií v priestore v jednotlivých korunných krajinách Uhorska.

²¹ Gábor KLANICZAY. *Holy Rulers and Blessed Princesses. Dynastic Cults in Medieval Central Europe*. New York 2002.

²² György GYÖRFFY, *István király és műve*. Budapest 2013.

²³ Richard PRAŽÁK – Jana NECHUTOVÁ eds. *Legény a kroniky koruny uherské*. Praha 1988; Richard MARSINA – Július SOPKO eds. *Legény stredovekého Slovenska. Ideály stredovekého človeka očami cirkevných spisovateľov*. Budmerice 1997.

²⁴ Martin HOMZA et al. ed. *Svätopluk v európskom písomníctve*. Bratislava 2013.

OBSAH A ŠTRUKTÚRA DIZERTAČNEJ PRÁCE

Dizertačnú prácu sme rozdelili celkovo na deväť kapitol. Prvú kapitolu venujeme nástinu vývoja stredovekej (resp. ranostredovekej) Panónie, aby sme poukázali na prekuzory ďalšieho vývoja v rámci Uhorska, predovšetkým v cirkevnej oblasti. Zásadnú rolu tu podľa nás hrali staré panónske kultúry, ktoré sa tu etablovali v čase Rímskej ríše či počas karolínskeho obdobia. Sústredili sme sa najmä na svätého Martina, ktorý sa v Panónii narodil a stal sa napokon svätcom európskeho formátu. Rovnako sa tešil veľkej popularite v Uhorsku. Bol mu zasvätený prvý uhorský kláštor (996) na *Panónskej hore* neďaleko Rábu (Győr). Uhorská kronikárska tradícia spojila tento kopec s Arpádom a práve s Martinom, hoci jeho rodisko bolo skôr v Szombathely (antická Savaria). Martin sa však stal patrónom Arpádovcov, spolu so svätým Juraj a stáli tak aj pri zrode Uhorska. V istom zmysle sa stali hagiografickými vzormi pre Štefana či Ladislava. Poukázali sme aj možnosti kontinuity kresťanstva v Panónii. Nasledovné kapitoly sme vždy venovali konkrétnemu svätcovi, zväčša s tromi či štyrmi podkapitolami mapujúcim svätca jeho legendu, kult a pod. (podľa schémy uvedenej pod položkou metodológia).

Druhú kapitolu sme venovali Svätoplukovi, najskôr s načrtnutím jeho životného príbehu a podrobným rozobratím rôznorodých pramennej základne. Svätopluk rezonoval na Balkáne – podkapitoly sme venovali jednotlivým regiónom: Bosna, Chorvátsko-dalmátske kráľovstvo a Dukljanske kráľovstvo. Ako sme uviedli, veľkomoravské relikty tu prežili v symbióze s domácimi tradíciami. V Bosne to bola požiadavka na slovanskú liturgiu prepojená s domácim synkretickým náboženským systémom („Bosnianska cirkev“). V Chorvátsku a Dalmácii bol zase Svätopluk zaradený medzi tunajších panovníkov so spomienkou udržiavanou v konkrétnych cirkevných inštitúciách. Mimoriadnej úcty sa tešil Svätopluk ako rex iustus a ideálny panovník, v Dukljanskom srbskom kráľovstve (dnes Čierna Hora) ako to zachytáva *Letopis Popa Dukljanina* z konca 12. storočia. Tu sa Svätopluk stal de iure zakladateľom štátnosti. Iný obraz o veľkomoravskom panovníkovi ponúkajú uhorské kroniky. Tie sa sústredili najmä na víťazné ťaženie starých Maďarov v Karpatskej kotline, Svätopluk tu teda nemohol víťazom. Jeho legenda sensu lato prežívala v Nitriansku, v Zoborskom kláštore. Tu bol podľa nás chápaný v podobnom folklórnom duchu ako kráľ Artuš či kráľovič Marko.

Ďalšiu kapitolu sme venovali Svoradovi-Ondrejovi a Benediktovi. Ich legenda je uhorským najstarším hagiografickým textom. Napísal ho päťkostolský biskup Maurus, sám kedysi mních na Zobore. Táto legenda ukazuje Svoradovu mimoriadnu askézu ako aj úctu, ktorá sa ujala hneď po jeho smrti v Nitre. Tu sme sa zaoberali Svoradom – odmietli sme teórie o jeho poľskom a istrijskom pôvode. Rolu tu však hrali aj veľkomoravské relikty, ktoré Maurus reaktualizoval. Domnievame sa, tiež svätorečenie Svorada a Benedikta sa uskutočnilo už v roku 1063, teda nedlho pred vznikom ich legendy. Predostreli sme taktiež rukopisné zachovania legendy najmä však rukopis MR 126 (Tzv. *Hahótsky kódex*, dnes uložený v Záhrebe), ktorý obsahuje orácie nitrianskeho pôvodu k Svoradovi a Benediktovi. Zoborskí pustovníci sa napokon okľukou cez Dömöšskú kapitolu až do Záhrebu.

Štvrtá kapitola je venovaná priamo Maurovi. Tu sme akcentovali najmä jeho nitriansky pôvod, ktorí niektorí historici odmietali či ho ignorovali a to aj napriek pomerne jasnej dikcii legendy. Na tomto priestore sme predstavili Maurovu cirkevnú kariéru, ktorú začínal ako zoborský mních, neskôr v Pannonhalme, kde sa stal i opátom a napokon v roku 1036 bol menovaný za biskupa v Päťkostolí. Podľa nás je viac ako pravdepodobné, že Maurus pochádzal z významného nitrianskeho veľmožského rodu Poznanovcov, ktorého príslušníci stáli pri svätom Štefanovi pri jeho rozhodujúcej bitke. Snažili sme sa teda dešifrovať v akom genealogickom vzťahu mohol byť Maurus k Hontovi a Poznanovi a taktiež k opátovi Poznanovi, ktorý zrejme žil v 11. storočí. Bol to napokon sám Maurus, ktorý sa podieľal na šírení kultu Svorada a Benedikta a veľmi pravdepodobne bol aj zapojený do procesu svätorečenia.

Značný priestor práce zaberá kapitola venovaná prvého uhorskému kráľovi Štefanovi. Načrtli sme aj to, že pramenná báza s ním spojená je pomerne nekoherentná a legendy samotné nemožno chápať ako úplne hodnoverné. Štefan, hoci bol zakladateľom kráľovstva, musel na svoje svätorečenie čakať takmer pol storočia. Uhorsko bolo totiž prakticky neustále zahľtené dynastickými spormi a rozličnými vnútornými konfliktmi. Až napokon kráľ Ladislav potreboval upevniť svoju legitimitu a zvýšiť svoju prestíž práve svätorečením prvého uhorského panovníka a ďalších osôb. V tomto smere Ladislava ovplyvnil kult svätého Václava a svätorečenie Borisa a Gleba na Kyjevskej Rusi. V rámci analýzy Štefanovej *Väčšej legendy* sme dospeli k názoru, že tejto legenda predchádza ešte starší text z 50. či 60. rokov 11. storočia, ktorý využíval anglické a francúzske hagiografické prvky (podobnosť s *Passio Aedmundi*, motív kráľovského dotyku). Pri jednotlivých svätoštefanských legendách sme sa zaoberali aj možným autorom a špecifikami týchto textov. Vysledovali sme aj to, že jedným zo vzorov sv. Štefana bol aj cisár Konštantín. Podľa nás sa jednalo o „imitatio“, ktoré neskôr zanechalo stopy aj v legendách. Aj zvláštny titul uhorských kráľov – „Rex apostolicus“, môže mať byzantské korene. Ladislav po roku 1083 šíril Štefanovo patrocínium vo všetkých oblastiach Uhorska. Tak sa toto patrocínium dostal aj do Slavónska (Záhreb) a aj do Dalmácie (Knin a dalmátsky relikviár). Domnievame sa, že existovala aj dalmátska legenda o svätom Štefanovi, ktorú sme datovali do posledných desaťročí 12. storočia alebo do prvej tretiny 13. storočia. O jej možnej existencii totiž svedčí množstvo chorvátsko-dalmátskych prvkov v *Uhorsko-poľskej kronike*, ako aj dobové politické okolnosti.

Šiesta kapitola práce sa zaoberá svätým Imrichom, uhorským kráľovičom. Hoci bol jediným dedičom koruny, jeho legenda vyzdvihuje zbožnosť, čistotu až takmer v asketickej rovine. Relevantné pramene o jeho živote absentujú. Bol pravdepodobne aj ženatý – pramene hovoria o byzantskej, chorvátskej či poľskej princeznej. Nie je možné teda nájsť jednoznačné riešenie, priklonili sme sa však k Imrichovmu chorvátskemu sobášu. O ňom referuje Ján z Gorice, slavónsky cirkevný hodnostár, vo fragmente svojej kroniky. Imrichov kult však vznikol v cirkevnom prostredí – zrejme tu bola silná požiadavka prívržencov reformného pápežstva na celibát uhorského kléru. Imrichov kult teda nemal také silné ideovo-politické pozadie, hoci nie je vylúčené, že neskorší kronikári v Chorvátsku, chceli istým falošným naratívom pozmeniť podstatu vzťahu Chorvátska k uhorskej korune.

Nasledujúca kapitola sa zaoberá svätým Gerardom, ktorý pochádzal z Benátok a v Uhorsku zostal napriek tomu, že cestoval do Svätej zeme. V rámci hagiografie aj kronikárskej tradície je akcentované najmä jeho umučenie počas pohanského povstania v roku 1046. Na tomto mieste sme predostreli aj genézu jeho legend ako aj kultu, ktorý zdá sa, zostali v tieni iného svätého biskupa – Vojtecha.

Protagonistom ôsmej kapitoly našej práce je Ladislav (1077-1095), ktorý nastúpil na uhorský trón po dramatických desaťročiach plných sporov. S Ladislavom je teda spojená istá reforma krajiny a cirkvi – tak to zdôrazňujú kroniky aj legendy. Na tomto mieste sme analyzovali aj široké kronikárske rozprávanie (*GHV*) v komparácii s legendami (*Väčšia*, *Menšia* – s malými odlišnosťami). Ladislavov kult podľa nás zachytávajú najstaršie uhorské kroniky (*GHV*), ktoré mohli ale nie nutne prešli interpoláciou po Ladislavovom svätorečení (1192). Predlôh pre Ladislava ako svätca (či pre jeho kult ako svätého kráľa) bolo viaceré. Ako sme uviedli, bola tu požiadavka na nový typ svätcov – na výrazné osobnosti, ktoré boli stelesnením cností. Ladislav podľa nás vystupoval ako „uhorský svätý Juraj/Demeter“, ktorých kultu v Uhorsku boli už silne etablované od najstarších čias. Podobne tiež svätý Adrián (Blatnohrad). V dobe jeho svätorečenia to bol však dôraz na križiacku ideu a „imitatio Caroli Magni“ (kanonizovaný 1165), čo boli zásadné prvky za ktorými možno vidieť projekt Bela III.

Posledná kapitola si všíma uhorského kráľa Šalamúna, ktorý bol Ladislavom a jeho bratom Gejom zosadený z uhorského trónu. Nielen uhorské kroniky zachytávajú dvojakú tradíciu. Podľa jednej zahynul na výprave niekde na Balkáne a zatiaľ čo druhá tradícia hovorí o jeho smrti v rúchu pustovníka v Pule na Istrii, tak aj uhorské kroniky. Tu sme všímali aj paralelu so Svätoplukom. V tejto kapitole sme

sa pokúšali tieto naratívy dešifrovať a dospeli sme k záveru, že „pustovnícka tradícia“ zodpovedá realite. V Pule sa totiž nachádza Šalamúnov náhrobný kameň a jeho relikvie. Podľa nás za týmto hagiografickým fragmentom uhorských kroník stojí neznámy tiháňský mních (z rodového kláštora tejto arpádovskej vetvy), ktorý zabezpečil vtelenie rozprávania o Šalamúnovej smrti v povesti svätosti do uhorských kroník. Šalamún sa väčšieho rozmachu kultu v Pule ani v Uhorsku napokon nedočkal.

TEORETICKÝ A PRAKTICKÝ PRÍNOS PRÁCE

Predložená dizertácia si kládla za cieľ dešifrovať kultu najstarších uhorských svätcov – ktorí boli svätorečení v 11. storočí, prípadne v tomto storočí žili a ich kult sa vytvoril o niečo neskôr. Jedná sa príslušníkov arpádovskej dynastie a cirkevných predstaviteľov na nich naviazaných. V práci sme teda skúmali deväť osôb – kráľ Štefan, kráľovič Imrich, biskup Gerard, mnísi Svorad-Ondrej a Benedikt, kráľ Ladislav, biskup Maurus a kráľ Šalamún. K nim sme zaradili aj veľkomoravského panovníka Svätopluka, ktorého kult či spomienka rezonovali v juhoslovanskej oblasti ale aj v Nitriansku.

V práci sme sa pokúšali osvetliť momenty, ktoré možno doterajšia historiografia prehliadala alebo inak opomínala. Využili sme širokú pramennú bázu, aby sme popísali okolnosti jednotlivých svätorečení, prekuzory, ktoré viedli svätosti, vývoj kultu a jeho odraz. Doteraz, predovšetkým v slovenskej historiografii absentuje zhrnutie tejto problematiky. Pozornosť bola venovaná „len“ Svoradovi či Maurovi. Predložili sme aj vlastné závery a hypotézy, ktoré veríme, posúvajú tému starých uhorských svätcov do nového svetla.

ZÁVEREČNÉ ZHRNUTIE

Uhorskí svätci predstavujú komplexný problém previazaný s mnohými aspektami uhorských stredovekých dejín. Nami skúmaná skupina svätcov je na dôvažok i vnútorne značne previazaná: Legendu o Svoradovi a Benediktovi napísal Maurus, ktorý sa ako opát a biskup poznal so svätým Štefanom a Imrichom. Legendu písal v čase keď v Uhorsku zúril konflikt Šalamúna s Ladislavom, z ktorého vyšiel víťazne Ladislav, postarajú sa v roku 1083 o svätorečenie Štefana, Imricha Gerarda. Jeho protivník a bratranec Šalamún zase dožil ako pustovník – podobne ako Svorad či Svätopluk.

SUMMARY

The subject of the submitted dissertation are the oldest saints of the Kingdom of Hungary canonized in 1083 - Stephen, first king of Hungary, his son Emeric, Bishop Gerard, Monks of Zobor Monastery: Zoerard-Andrew and Benedict. In 1192, King Ladislav I was also added to the Hungarian saints. In some cases, several hagiographic texts were preserved for each saint. Saints appeared in Hungary even without a documented act of canonisation and official hagiography, it was Bishop Maurus of Pécs and King Solomon of Hungary. We have also included Svatoopluk of Great Moravia to the group of the oldest Hungarian saints. These are therefore people who have played a significant role in Hungarian church.

The main goal of our dissertation was to decipher these cults on the base of quantity of sources and describe how the cults of abovementioned saints developed in time and space, mainly within Arpád-era Hungary (1000-1301). Finally, how their hagiography was created, where we also examine the question of dating, author, literary sources, and manuscripts. We also try to summarize the current state of knowledge of this issue of this group of saints, in terms of their cult as well as hagiography, where we have brought our own conclusions and hypotheses. We divided the dissertation into a total of nine chapters. The first chapter is devoted to an outline of the development of medieval (or early medieval) Pannonia, in order to point out the precursors of further development within Hungary, especially in the ecclesiastical area. According to us, the old Pannonian cults, which were established

here during the Roman Empire or during the Carolingian period, played a crucial role. We focused mainly on St. Martin, who was born in Pannonia and eventually became a saint well-known across the Europe. He also enjoyed great popularity in Hungary. The oldest Monastery in Hungary (996) on Pannohalma Mountain near Rab (Győr) was dedicated to him. The Hungarian chronicler tradition connected this hill with Arpád and together with Martin, although his birthplace was rather in Szombathely (ancient Savaria). However, Martin became the patron saint of the Arpáds, together with St. George, and thus stood together at the birth of Hungary as a state. In a sense, they have become very hagiographic role models for Stephen or Ladislas. We also pointed out the possibilities of the continuity of Christianity in Pannonia.

We have devoted the following chapters to a particular saint from our list, usually with three or four subchapters mapping the saint (his life), his legend and cult. The second chapter analyses the cult of Svatopluk, firstly with an outline of his life story and a detailed analysis of the source base. Svatopluk mainly resonated in the Balkans – here we devoted subchapters to individual regions: Bosnia, the Kingdom of Croatia-Dalmatia, and the Serbian Kingdom of Duklja. The Great Moravian relicts survived here in symbiosis with domestic traditions. In Bosnia, it was a question of Slavic liturgy linked with the domestic syncretistic religion ("Bosnian Church"). In Croatia and Dalmatia, Svatopluk was included among the local rulers with the memory kept in specific ecclesiastical institutions. He enjoyed special respect as *rex iustus*, the ideal ruler in the Kingdom of Duklja (now Montenegro) as captured by the *Chronicle of Priest of Duklja* from the end of the 12th century. Hungarian chronicles offer very a different picture of the Great Moravian rulers. They focused mainly on the victorious campaign of the Hungarians in the Carpathian Basin, so Svatopluk could not be here perceived as the winner. His legend ("sensu lato") survived in Nitra, in the Zobor Monastery. In our opinion, he was understood in a similar fashion as King Arthur or Prince Marko of Serbia.

The next chapter is devoted to Zoerard-Andrew and Benedict. Their legend is Hungary's oldest hagiographic text. It was written by Bishop Maurus of Pécs, himself once a monk of Zobor. This legend shows extraordinary asceticism of Zoerard as well as the veneration developed immediately after his (their) death. Here we rejected theories about his Polish and Istrian origins. However, the Great Moravian relicts, which Maurus reactivated, also played a role here. We believe that the canonization of Zoerard and Benedict took place in 1063. We also focused on the manuscript MR 126 (the so-called *Codex of Hahót*, now deposited in Zagreb), which contains sermons to Zoerard and Benedict of Nitrian origins.

A considerable place is focused on to the first Hungarian king, Stephen. We have also outlined that the source base associated with it is relatively incoherent and the legends themselves cannot be understood as entirely credible. Stephen, although the founder of the kingdom, had to wait almost half a century for his canonisation. Hungary was constantly occupied with dynastic disputes and internal conflicts. Finally, King Ladislas needed to strengthen his legitimacy and increase his prestige by the canonisation of the first Hungarian king. In this matter, Ladislas was influenced by the cult of St. Wenceslas and the canonization of Boris and Gleb in Kievan Rus. As part of the analysis of *Vita Maior*, we concluded that this legend is preceded by an even older text from the 1050s or 1060s, which used English and French hagiographic elements (similarity to *Passio Aedmundi*, motif of royal touch). We also found that one of the models of St. Stephen was also Emperor Constantine. Even the special title of the Hungarian kings – "*Rex apostolicus*", may have Byzantine roots. After 1083, Ladislas spread Stephen's patronage in all areas of Hungary. Thus, this patrocinium reached both Slavonia (Zagreb) and Dalmatia. We believe that there was also a Dalmatian legend about St. Stephen, which we date to the last decades of the 12th century or to the first third of the 13th century. Its possible existence is evidenced by several Croatian-Dalmatian elements in the *Hungarian-Polish chronicle*.

The sixth chapter deals with Saint Emeric, prince of Hungary. Although he was the sole heir, his legend highlights piety, purity almost on an ascetic level. Relevant sources about his life are absent. He

was probably also married - sources say about a Byzantine, Croatian or Polish princess. It is therefore difficult to find a clear solution, but we have opted for Emeric's Croatian marriage. John of Gorica, a Slavonian church dignitary, reports about this marriage in a fragment of his chronicle. However, the cult of Emeric originated in the ecclesiastical environment - apparently there was a strong demand from the reformist papacy for the celibacy of the Hungarian clergy. Thus, his cult did not have such ideological and political background, although it is possible that later chroniclers in Croatia wanted to change the nature of Croatia's relationship with the Hungarian crown by certain false narratives.

The next chapter deals with St. Gerard, who came from Venice and remained in Hungary despite traveling to the Holy Land. As part of the hagiography and chronicler tradition, his martyr death during the pagan uprising in 1046 is particularly emphasized. The protagonist of the eighth chapter of our work is Ladislas (1077-1095), who ascended the Hungarian throne after dramatic decades. Thus, a certain reform of the country and the church relates to him - this is what the chronicles and legends emphasize. At this point, we also analysed the narrative of Chronicle (GHV) in comparison with the legends. According to us, the Oldest Hungarian chronicles (GHV) capture his cult, which could be partly interpolated after 1192. There were several saint models for Ladislas (or for his cult as a holy king). As we have said, there was a demand for a new type of saints - for prominent personalities who were the embodiment of virtues. In our opinion, Ladislas acted as the "Hungarian St. George / Demetrius", whose cults in Hungary have been strongly established since ancient times. At the time of his canonisation, however, it was a crusading idea and "imitatio of Caroli Magni" (canonized in 1165), which were the essential elements behind the whole project of Bela III.

The last chapter focuses on King Solomon of Hungary, who was dethroned by Ladislas. Hungarian and non-Hungarian chronicles capture a double tradition. According to one, he perished on an expedition somewhere in the Balkans, and while the other tradition speaks of his death in the robes of a hermit in Pula in Istria (Hungarian chronicles). Here we also noticed a parallel with Svatopluk. In this chapter, we have tried to decipher these narratives and have concluded that the "hermit tradition" corresponds to reality. Solomon's tombstone and his relics are still located in Pula. In our opinion, behind this hagiographic fragment of the Hungarian chronicles stands an unknown Tihany monk (the monastery of this Arpad branch), who ensured the incarnation of the story of Solomon's death in the "fama sanctitatis" into the Hungarian chronicles. However, Solomon did not enjoy great veneration neither in Hungary nor in Pula.

ANOTÁCIA

Predložená dizertačná práca je venovaná kultom najstarších svätcov Uhorského kráľovstva. Jedná sa o osoby, ktoré boli svätorečené v roku 1083 – kráľ Štefan, jeho syn Imrich, biskup Gerard a v roku 1192 kráľ Ladislav, taktiež zoborskí mnísi a pustovníci Svorad-Ondrej a Benedikt, ktorých svätorečenie prebehlo zrejme ešte v 60. rokoch 11. storočia. Práca skúma aj svätcov bez doloženej hagiografie, menovite veľkomoravského panovníka Svätopluka, pätkostolského biskupa Maura a uhorského kráľa Šalamúna. Jednotlivé hagiografie sú analyzované z literárneho aj rukopisného hľadiska i v širšom kontexte a v komparácii s ostatnými zachovanými prameňmi. Dôraz je kladený na vývoj kultu ako aj na okolnosti svätorečenia. Predmetné kulty sú skúmané aj z hľadiska patrocínii a hmotných pamiatok spojených s predmetnými svätcami.

Kľúčové slová: Svätci, Uhorsko, hagiografie, kulty

ABSTRACT

Submitted dissertation deals with the cults of the first saints of the Kingdom of Hungary canonized in 1083 – King Stephen, his son Emeric, bishop Gerad and in 1192 King Ladislav, but also monks of Zobor and hermits Zoerard-Andrew and Benedict canonized probably in 1060s. Dissertation also focuses on the saints without official hagiography such as were Svatopluk, ruler of Great Moravia, Maurus bishop of Pécs and Salomon, King of Hungary. Particular Hagiographies are analyzed as work of literature with focus on and manuscripts in broader context and in comparison with other preserved sources. Emphasis is placed on the development of the cults as well as on the circumstances of the canonization. Individual cults are examined also from the vantage point of patrocinia and material monuments associated with particular saints.

Keywords: Saints, Kingdom of Hungary, Hagiography, Cults

Zoznam edície prameňov

BALOGH, Iosephus. Libellus de institutione morum, in: in: Emericus Szentpetéry ed. *Scriptores Rerum Hungaricarum vol. I.* Budapestini: Academia Litt. Hungarica atque Societate Histor. Hungarica 1938, s. 611-628.

BAK, M. János – RYCHTEROVÁ, Pavlína eds. *Cosmae Pragensis Chronica Bohemorum. Cosmas of Prague. The Chronicle of the Czechs.* Budapest-New York: Central European University Press, 2020.

BAK, M. János – VESZPRÉMY, László eds. *Chronica de gestis Hungarorum e Codice Picto saec. xiv. The Illuminated Chronicle, Chronicle of the Deeds of the Hungarians from the Fourteenth-Century Illuminated Codex.* Budapest: Central European University Press- National Széchényi Library, 2018.

BARTONIEK, Emma ed. *Codices manu scripti latini. Vol. 1, Codices latini medii aevii.* Budapestini: Museum nationalis hungarici, 1940.

BARTONIEK, Emma ed. *Legenda S. Stephani regis maior et minor atque legenda ab Hartvico episcopo conscripta,* In: Emericus Szentpetéry ed. *Scriptores Rerum Hungaricarum vol. II.* Budapestini: Academia Litt. Hungarica atque Societate Histor. Hungarica, 1938, s. 363-441.

BARTONIEK, Emma ed. *Legenda sancti Emerici ducis.* In: Emericus Szentpetéry ed. *Scriptores Rerum Hungaricarum vol. II.* Budapestini: Academia Litt. Hungarica atque Societate Histor. Hungarica, 1938, s. 441-461.

BARTONIEK Emma ed. *Legenda sancti Ladislai regis.* In Emericus Szentpetéry ed. *Scriptores Rerum Hungaricarum vol. II.* Budapestini: Academia Litt. Hungarica atque Societate Histor. Hungarica, 1938, s. 507-529.

BARTOŇKOVÁ, Dagmar et al. *Magnae Moraviae fontes historici IV,* Brno: Universita J.E. Purkyně, 1971.

BARTOŇKOVÁ, Dagmar et al. *Magnae Moraviae fontes historici I. Annales et chronicae.* Praha:³ KLP, 2019.

BARTOŇKOVÁ, Dagmar – Radoslav VEČERKA eds. *Magnae Moraviae fontes historici III.* Praha:² KLP 2011.

BEREND Nora ed. *Hartvic, Life of king Stephen of Hungary,* in: Thomas Head ed. *Medieval Hagiography. An Anthology.* New York: Garland, 2000, s. 375-398.

BISTRICKÝ, Jan – Stanislav ČERVENKA, Stanislav eds. *Horologium Olomoucense.* Praha-Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouc, 2011.

BRETHOLZ, Bertold ed. *Cosmae Pragensis Chronica Boemorum,* in: *Monumenta Germaniae Historica – Scriptores. Nova Series.* Berolini: apud Weidmannos, 1923.

DOMANOVSKY Alexander ed. *Chronici Hungarici compositio seaculi XIV.,* in: Emericus Szentpetéry ed. *Scriptores Rerum Hungaricarum vol. I.* Budapestini: Academia Litt. Hungarica atque Societate Histor. Hungarica, 1938, s. 217-507.

- DOMANOVSKÝ Alexander ed. *Simonis de Kéza Gesta Hungarorum*, in: Emericus Szentpetéry ed. *Scriptores Rerum Hungaricarum vol. I*. Budapestini: Academia Literr. Hungarica atque Societate Histor. Hungarica, Academia Literr. Hungarica atque Societate Histor. Hungarica, 1938, s. 129-195.
- FEJÉR, Georgius, ed. *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis I – XI*. Budae, 1829 – 1844
- GOMBOS, Franciscus Albinus, ed. *Catalogus fontium historiae Hungariae*. Tomus I-IV. Budapestini: Szent István Akadémia, 1937-1943.
- GYÖRFFY, György ed. *Diplomata Hungariae Antiquissima accedunt epistolae et acta ad historiam Hungariae pertinentia*. Volumen I. Budapest: Akadémiai Kiado, 1992
- HOLINKA, Rudolf. *Sv. Svorád a Benedikt, svēci Slovenska (Rozbor a text legendy z konce XI. století)*. Bratislava: [s.n.], 1934.
- HOMZA, Martin. ed. *Uhorsko-poľská kronika. Nedocenený prameň k dejinám strednej Európy*. Bratislava: Post Scriptum, 2009.
- KARBIĆ, Damir – SOKOL MATIJEVIĆ Mirjana – SWEENEY Ross James eds. *Thomae archidiaconi Spalatensis. Historia Salonitanorum atque Spalatinorum pontificum. Archdeacon Thomas of Split. History of the Bishops of Salona and Split*. Budapest – New York: Central European University Press, 2006.
- KLANICZAY, Gábor – CSEPREGI, Ildikó – PÉTERFI, Bence eds. *Legenda vetus, acta processus canonizationis et Miracula sanctae Margaritae de Hungaria. The Oldest Legend: Acts of the Canonization Process, and Miracles of Saint Margaret of Hungary*. Budapest-New York: Central European University Press, 2018.
- KLANICZAY, Gábor – GAŠPAR, Cristian – MILADINOV, Marina eds. *Saints of the Christianization Age of Central Europe (Tenth – Eleventh Centuries). Vitae sanctorum aetatis conversionis Europae Centralis (Saec. X-XI)*. New York – Budapest: Central European University Press, 2012.
- KNIEWALD, Dragutin. *Najstariji inventari zagrebačke katedrale*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1951.
- KNOLL, W. Paul – SCHAER, Frank eds. *Gesta principum Polonorum. The Deeds of the Princes of Poles*. Budapest-New York: Central European University Press, 2003.
- KOSTRENIČ, Marko ed. *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae I*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1967.
- LUDVÍKOVSKÝ, Jaroslav ed. *Kristiánova legenda. Život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*. Praha: Vyšehrad, 2012.
- LUKAČKA, Ján – SOPKO, Július – LENGYELOVÁ, Tünde –GOCNÍKOVÁ, Magdaléna eds. *Viedenská maľovaná kronika*, Bratislava: Perfekt, 2016.
- MADSZAR, Emericus ed. *Legenda sanctorum Zoerardi et Benedicti*. In Emericus Szentpetéry ed. *Scriptores Rerum Hungaricarum vol. II*. Budapestini: Academia Literr. Hungarica atque Societate Histor. Hungarica, 1938, s. 347-363.

- MADZSAR, Emericus ed. *Annales Posonienses*, in: Emericus Szentpéétry ed. *Scriptores Rerum Hungaricarum vol. I*. Budapestini: Academia Litt. Hungarica atque Societate Histor. Hungarica, 1938, s. 119-128.
- MADZSAR, Emericus ed. *Legenda sancti Gerhardi episcopi*. In: Emericus Szentpéétry ed. *Scriptores Rerum Hungaricarum vol. II*. Budapestini: Academia Litt. Hungarica atque Societate Histor. Hungarica, 1938, s. 461-507.
- MARSINA, Richard ed. *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae I*. Bratislava: SAV, 1971.
- MARSINA, Richard – SOPKO, Július ed. *Legendy stredovekého Slovenska. Ideály stredovekého človeka očami cirkevných spisovateľov*. Budmerice: Rak, 1997.
- MÚCSKA, Vincent ed. *Kronika anonymného notára kráľa Bela. Gesta Hungarorum*. Budmerice: Rak, 2000.
- NODILO, Speratus ed. *Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium. Volumen XXV: Chronica Ragusina Junii Resti item Joannis Gundulae*. Zagrabiae: Taberna Libraria L. Hartman, 1893;
- NODILO, Speratus ed. *Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium. Volumen XIV: Annales Ragusini item Nicolai de Ragnina*. Zagrabiae: Taberna Libraria L. Hartman, 1883.
- NOVAK, Viktor - SKOK, Petar eds. *Supetarski kartular. Iura sancti Petri de Gomai*. Zagreb: Djela Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, 1952.
- PRAŽÁK, Richard – NECHUTOVÁ, Jana eds. *Legendy a kroniky koruny uherské*, Praha: Vyšehrad, 1988.
- PRZEZDIECKI, Alexander ed. *Joannis Dlugossii seu Longini canonici Cracoviensis Historiae Polonicae Libri XII*. Cracoviae: Typographia Kirchmayeriana, 1878.
- RADÓ, Polycarpus ed. *Libri liturgici manu scripti bibliothecarum Hungariae*. Budapestini: Musei nationalis Hungarici, 1947.
- RADY, Martyn – VESZPRÉMY, László eds. *Anonymus Bele regis notarii. Gesta Hungarorum. Anonymus notary of King Béla, The Deeds of the Hungarians*. Budapest-New York: Central European University Press, 2010.
- SMIČIKLAS, Tadija ed. *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae II-XII.*, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnost, 1904-1914.
- SOPKO, Július ed. *Kronika uhorských kráľov zvaná Dubnická*. Budmerice: Rak, 2004.
- SOPKO, Július ed. *Stredoveké latinské kódexy v slovenských knižniciach. Kódexy slovenskej proveniencie, I. zväzok*. Martin: Matica Slovenská, 1981.
- SOPKO, Július ed. *Stredoveké latinské kódexy slovenskej proveniencie v Maďarsku a Rumunsku. Kódexy slovenskej proveniencie, II. zväzok*. Martin: Matica Slovenská, 1982.
- SOPKO, Július ed. *Kódexy a neúplne zachované rukopisy v slovenských knižniciach. Kódexy slovenskej proveniencie, III. zväzok*. Martin: Matica Slovenská, 1986.
- SÝKORA, Adam. *Missale Posoniense I. Kritické vydanie*. Dizertačná práca, Praha: Katolícká teologická fakulta, Univerzita Karlova, 2017.
- SZENTPÉÉTRY, Emericus ed. *Scriptores Rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis*

Arpadianae Gestarum. Volumen I-II. Budapestini: Academia Literr. Hungarica atque Societate Histor. Hungarica, MCMXXXVII-MCMXXXVIII.

SZENTPÉTERY, Emericus ed. *Chronicon Zagradiense cum texti Chronici Varadiensis collatum*, in: Emericus Szentpetéry ed. *Scriptores Rerum Hungaricarum vol. I*. Budapestini: Academia Literr. Hungarica atque Societate Histor. Hungarica, 1938, s. 195-216

THALLÓCZY de, Ludovicus – ŠUFFLAY de, Emilianus – JIREČEK, Constantinus eds. *Acta et diplomata res Albaniae mediae aetatis I*. Vindobonae: Typis Adolphi Holzhausen, 1913.

THEINER, Augustinus. ed. *Vetera monumenta Slavorum Meridionalium historiam illustrantia I*. Romae: Typis Vaticanis, 1863.

VARJÚ, Elemér ed. *Legendae sancti Stephani regis. Szent István király legendái*. Budapest: Singer és Wolfner Irodalmi Intézet, 1928.

VESZPRÉMY, László – SCHAER, Frank – SZÚCS, Jenő eds. *Simonis de Kéza Gesta Hungarorum. Simon of Kéza Deeds of the Hungarians*. Budapest – New York: Central European University Press, 1999.

ŽIVKOVIĆ, Tibor ed. *Gesta Regum Sclavorum I-II*. Beograd: Istorijski Institut, 2009.

Zoznam literatúry

ANDRIČ, Stanko. Bazilijanski i benediktinski samostan sv. Dimitrija u Srijemskoj Mitrovici. In: *RADOVI - Zavod za hrvatsku povijest*, 2008, roč. 41, č.1, s. 115-185.

Elizabeth ARCHIBALD, – PUTTER, Ad. *The Cambridge Companion to the Arthurian Legend*. New York: Cambridge University Press, 2009.

BAÁN, István. Szent István: Rex apostolicus – isapostolos. *Athanasiana*, č. 45, 2017, s. 62-71.

BARDILL, Jonathan. *Constantine, Divine Emperor of Christian Golden Age*. New York: Cambridge University Press, 2012.

BAK, M. János – PÁLFFY, Géza. *Crown and Coronation in Hungary 1000-1916*. Budapest: Research Centre for the Humanities and Hungarian National Museum, 2020.

BAK, M. János – László Veszprémy, László eds. *Studies on the Illuminated Chronicle*. Budapest: Central European University Press, 2018.

BAK M. János, Sankt Stefans Armreliquie im Ornat Königs Wenzels von Ungarn, in: Peter Schierber – Peter Classen eds. *Festschrift Percy Ernst Schramm*. Weisbaden: Steiner Verlag, 1964, s. 176-188.

BARNA, Bálint. A középkori Szent Imre-kép, in: *Studia Caroliensia*, č.3-4, 2006, s. 91-110.

BETTI, Maddalena. *The Making of Christian Morava (858-882). Papal Power and Political Reality*. Leiden-Boston: Brill, 2014.

BLOCH, Marc. *The Royal Touch. Sacred Monarchy and Scrofula in England and France*. Montreal: Routledge, 1973.

BLOCH, Marc. *Králové divotvůrci: Studie o nadpřirozenosti přisuzované královské moci, zejména ve Francii a Anglii*. Praha: Argo 2004.

BOBA, Imre. *Moravia's History Reconsidered. A Reinterpretation of Medieval Sources*. The Hague: Nijhoff, 1971.

BRADÁCS, Gábor. „Heinricus filius Stephani, qui tantis miraculis claruit.“ Szent Imre herceg a középkori európai történetírásban, in: Ferencz Velkey ed. *Történeti tanulmányok XVI. A Debreceni Egyetem Történeti Intézetének kiadványa*. Debrecen: Debreceni Egyetem, 2008 (2009), s. 51-72.

CARAFFA, Filippo – MORELLI, Giuseppe eds. *Bibliotheca sanctorum I-XII*. Roma : Citta Nuova, 1990-1991

BOBA, Imre. Saint Andreas-Zoerard: A Pole or an Istrian? *Ungarn Jahrbuch*, č. 6, 1976, s. 65-71

BUCELINUS, Gabriel. *Menologium benedictinum sanctorum, beatorum atque illustrium ejusdem ordinis virorum*. Veldkirchii 1655.

BUČKO, Peter „Zabudnutá“ balkánska kronika z 12. storočia (Letopis Popa Dukljanina) a jej väzby na stredoeurópsky priestor, in: Magdaléna Nová - Elena Babich eds. *Nevidíme, čo nevíme: zborník príspevků z mezinárodní konference studentů doktorských programů*. Praha: Katolická teologická fakulta, Univerzita Karlova, 2018 s. 245-250.

CEPETIĆ, Maja. The Cult of St. Ladislav in Continental Croatia – Its Political and Cultural Context, in: Martin Homza – Ján Lukačka – Neven Budak et al. eds. *Slovakia and Croatia. Historical Parallels and Connections (until 1780)*. Bratislava-Zagreb: Katedra slovenských dejín Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave - Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2013, s. 308-315

CIGÁN, Michal. Folklórne pozadie svätoplukovskej legendy, in: Martin Homza et al. *Svätopluk v európskom písomníctve. Štúdie z dejín Svätoplukovej legendy* Bratislava: Post Scriptum, 2013, s. 521-566.

CRĂCIUN, Doina Elena. From „Adoption“ to „Appropriation“: The Chronological Process of Accomodating the Holy Hungarian Kings in the Noble Milieus of Late Medieval Hungary, in: Stanislava Kuzmová – Anna Marinković – Trpimir Vedriš eds. *Cuius Patronio Tota Gaudet Regio. Saints' Cults and the Dynamics of Regional Cohesion*. Zagreb: Hagiotecha, 2014, s. 313-333.

CURTA, Florin. *Eastern Europe in the Middle Ages (500-1300) I-II*. Boston-Leiden: Brill 2019.

DERWICH, Marek. *Benedyktyński klasztor św. Krzyża na Łysej Górze w średniowieczu*. Warszawa-Wrocław: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1992.

DIMITROV, Dimitar. Boris I. Bulharský a Svätopluk I. Veľkomoravský v reálnom a imaginárnom svete stredoveku, in: Martin Homza et al. *Svätopluk v európskom písomníctve. Štúdie z dejín Svätoplukovej legendy* Bratislava: Post Scriptum, 2013, s. 162-177.

DOBRONIĆ, Lelja. *Biskupski i kaptolski Zagreb*. Zagreb: Školska knjiga, 1991.

ĎURINA, Ľubomír. Svätopluk v stredovekých písomných prameňoch 9.-16. storočia podľa vydania *Magnae Moraviae Fontes Historici* (štistiky), in: Martin Homza et al. *Svätopluk v európskom písomníctve. Štúdie z dejín Svätoplukovej legendy* Bratislava: Post Scriptum, 2013, s. 567-648

FEDELES, Tamás - KOSZTA, László. *Pécs (Fünfkirchen). Das Bistum und die Bischofsstadt im Mittelalter*. Wien: Institut für Ungarische Geschichtsforschung in Wien, 2011.

- FEHÉRTOI Katalin ed. *Onomasticon Hungaricum. Árpád-kori személynévtár*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2004.
- FIALA, Zdeněk. Jindřich Zdík a Kosmas (O původu Jindřicha Zdíka), in: *Zápisky katedry československých dějin a archivního studia*, č. 7, 1963, s. 7-19.
- FINE, V. A. Jr., John. *The Bosnian Church: A new interpretation. A Study of the Bosnian Church and Its Place in State and Society from the 13th to 15th centuries*. London – New York: Sahi, 2007.
- FINE, V.A. Jr., John. *The Early Medieval Balkans: A Critical Survey from the Sixth to the Late Twelfth Century*. Michigan: Ann Arbor, 1991.
- FINE, V. A. Jr., John. *The Late Medieval Balkans: A Critical Survey from the Late Twelfth Century to the Ottoman Conquest*. Michigan: Ann Arbor, 1994.
- FONT, Márta – BARABÁS, Gábor eds. *Coloman King of Galicia, duke of Slavonia (1208-1241). Medieval Central Europe and Hungarian Power*. Amsterdam: Arc Humanities Press, 2019.
- FOLZ, Robert. *Les Saints Rois du Moyen Âge en Occident (VIe-XIIIe siècles)*. Bruxelles: Société des Bollandistes, 1984.
- FROS, Henricus ed. *Bibliotheca Hagiographica latina. Novum Supplementum*. Bruxelles: Société des Bollandistes, 1986.
- GÁL, Judit. *Dalmatia and the Exercise of the Royal Authority in the Árpád-Era Kingdom of Hungary*. Budapest: Research Centre for Humanities, 2020.
- GERÁT, Ivan. *Svätí bojovníci v stredoveku. Úvahy o obrazových legendách sv. Juraja a sv. Ladislava na Slovensku*. Bratislava: Veda, 2011.
- GRAUS, František. *Volk, Herrscher und Heiliger im Reich der Merowinger*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1964.
- GREZSIK, Ryszard. Sources of a Story about the Murdered Croatian King in the Hungarian-Polish Chronicle, in: *Povijesni prilozi*, č. 24, 2003, s. 97-104.
- GYÖRFFY, György. *István király és műve*. Budapest: Balassi Kiadó, 2013.
- GYÖRFFY, György. *König Stephan der Heilige*. Budapest: Corvina 1988.
- GYÖRFFY, György. *King saint Stephen of Hungary*. New York: Columbia University Press, 1994.
- HAVASI, Krisztina. The Medieval Cathedral of Pécs, in: Xavier Barral i Alter – Pál Lővei – Vinni Lucherini - Imre Takács eds. *The Art of Medieval Hungary*. Roma: Viella 2018, s. 367-374.
- HAVLÍK, Lubomír. Dubrovnické kroniky a tradice o Svatoplukovi. *Slovanský přehled*, 58, 1972, č. 3, s. 197-200.
- HAVLÍK, Lubomír. *Dukljanska kronika a Dalmátska legenda*. Praha: Academia, 1976.
- HOLINKA, Rudolf. Vita s. Stephani regis (Niekoľko poznámok k väčšej legende svätoštefanskej), in: *Sborník Matice slovenskej, História*, č. 16-17, 1938-1939, s. 182-202
- HEVENESI Gabriel. *Ungaricae Sanctitatis Indicia*. Tyrnaviae: Leop. Berger, 1737.
- HOMZA Martin, et al. ed. *Svätopluk v európskom písomníctve. Štúdie z dejín Svätoplukovej legendy*. Bratislava: Post Scriptum, 2013.

- HOMZA, Martin. *Muliere suadentes – Persuasive Women. Female Royal Saints in Medieval East Central and Eastern Europe*. Boston-Leiden: Brill, 2017,.
- CHALOUPECKÝ, Václav. *Staré Slovensko*. Bratislava: Filozofická fakulta, Univerzita Komenského, 1923.
- CHEREWATUK, Karen. The Saint's Life of Sir Launcelot: Hagiography and the Conclusion of Malory's *Morte Darthur*, *Arthuriana*, č.1, roč. 3, 1995, s. 62-78.
- INCHOFER, Melchior ed. *Annales ecclesiastici regni Hungariae*. Romae 1644.
- INCHOFER, Melchior. *Annales ecclesiastici regni Hungariae* I/3. Posonii 1797,.
- IVANČAN SEKELJ Tajna, Župna crkva ... sancti Stephanis regis circa Drauam – prilog tumačenju širenja ugarskoga političkog utjecaja južno od Drave. In: *Prilozi institua za Archeologiju*, č. 1, roč. 25, 2009, s. 97-118.
- JÉKELY, Zsombor. Narrative Structure of the Painted Cycle of a Hungarian Holy Ruler: the Legend of St. Ladislav, in: *Hortus Artium Medievalium*, č. 21, 2015, s. 62-76
- JUDÁK, Viliam. Najstaršie miesta kultu sv. Svorada-Andreja a Beňadika na Slovensku a úcta ich relikvií, in: Stanisław Pietrzak ed. *Święty Świerad i jego czasy*. Nowy Sącz: Katolickie Stowarzyszenie "Civitas Christiana", 2001, s. 218-234.
- JUDÁK, Viliam – POLÁČIK, Štefan eds. *Katalóg patrocínií na Slovensku*. Bratislava: Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta UK, 2009.
- KALHOUS, David. Svatopluk I. – kníže nebo král? K otázce legitimizace velkomoravských knížat ve středověké i moderní historiografii. *Historia Slavorum Occidentis*, 2017, roč. 11, č. 2, s. 64-89.
- KAPISZEWSKI, Henryk. Cztery źródła do żywota św. Świrada, In: *Nasza Przeszłość*, č. 19, 1964, s. 5-31.
- KARÁCSONYI, János. *Szent Gellért, csanádi püspök, éléte és művei*. Budapest: Franklin, 1887.
- KARÁCSONYI, János. Vélemény Szent Imre herczeg nejéról, in: *Századok*, č.36, 1902, s. 105-111
- KARÁCSONYI, János. A Hartvik-Vita sakrpontjai, in: *Századok*, č. 28, 1894, s. 1-20
- KLANICZAY, Gábor. *Holy Rulers and Blessed Princesses. Dynastic Cults in Medieval Central Europe*. New York: Cambridge University Press, 2002.
- KLANICZAY, Gábor. San Ladislao d'Ungheria, „Athleta Patriae“, in: Marco Bartoli – Letizia Pellegrini – Daniele Solvi eds. *La lettera e lo spirito. Studi di cultura e vita religiosa (secc. XII-XV) per Edith Pásztor*. Milano: Biblioteca Francescana, 2016, s. 160-177
- KLANICZAY, Sacred sites in Medieval Buda, in: Balázs Nagy – Martyn Rady – Katalin Szende – András Vada eds. *Medieval Buda in Context*. Boston-Leiden: Brill, 2016, s. 229-254.
- KLANICZAY, Gábor. Saints' Cults in Medieval Central Europe: Rivalries and Alliances, in: Nils Holger Petersen - Anu Mänd- Sebastián Salvadó - Tracey R. Sands eds. *Symbolic Identity and the Cultural Memory of Saints*, Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing 2018, s. 21-41
- KLANICZAY, Gábor. The Ambivalent Model of Solomon for Royal Sainthood and Royal Wisdom, in: Ivan Biljarski – Radu G. Păun eds. *The Biblical Models of Power and Law*. Frankfurt: Lang, 2008, s. 75-92.

- KLANICZAY, Gábor. Rex iustus: The Sainly Institutor of Christian Kingship, in: *The Hungarian Quarterly*, no. 158, 2000, vol. 41, 14-31
- KNIEWALD, Károly. A „Hahóti kódex“ (Zagrábi MR 126. kézirat) jelentősége a Magyarországi liturgia szempontjából, *Magyar Könyvszemle*, č.2, 1938, s. 97-112.
- KNIEWALD, Dragutin. Zagrebački sakramentarij sv. Margarete MR 126, in: *Hoffillerov zbornik. Naučni radovi posvećeni Viktoru Hoffilleru o 60. godišnjici njegova života*. Zagreb: Vjesnik Hrvatskoga arheološkoga društva, 1940, s. 454-464.
- KRAFT, Otfried. *Papsturkunde und Heiligsprechung. Die Päpstlichen Kanonisationen vom Mittelalter bis zur Reformation*. Köln-Weimar-Wien: Böhlau Verlag, 2005.
- KRALOVÁNSZKY, Alán. Szent István király székesfehérvári sírja és kultuszhelye, in: *Folia Archaeologica*, č. 40, 1989, s. 155-172.
- KRISTÓ, Gyula. Les Saints de la Dynastie des Árpads et leus Legendes. In: Ivan Božić - Vojislav Đurić ed. *Le Prince Lazar. Symposium de Kruševac*. Beograd 1975, s. 415-420
- KOSZTOLNYIK, J. Zsolt, *From Coloman the Learned to Béla III (1095-1196). Hungarian Domestic Policies and Their Impact upon Foreign Affairs*. New York: Columbia University Press, 1987.
- KOWALSKI, Wawrzyniec. *The King of the Slavs. The Image of a Ruler in the Latin Text of The Chronicle of the Priest of Duklja*. Leiden-Boston: Brill, 2021.
- KUBÍN, Petr. *Sedm přemyslovských kultů*. Praha: Katolická teologická fakulta, Univerzita Karlova, 2011.
- KUBÍN, Petr. *Svatý Vintíř. Poustevník, kolonizátor a diplomat*. Praha: Katolická teologická fakulta, Univerzita Karlova, 2016.
- KÚTNIK-ŠMÁLOV, Jozef. *Kresťanský stredovek Slovenska. Výber z diela*. Bratislava: Lúč, 2005
- LUKAČKA, Ján. K problému kontinuity kresťanstva na území Slovenska v 10. storočí. In: Jozef Šimončíč ed. *Studia Historica Tyrnaviensia III*. Trnava: Katedra histórie Fakulty humanistiky Trnavskej univerzity, 2003, s. 37-47.
- LUKAČKA, Ján. Zoborské listiny z rokov 1111 a 1113 ako genealogický a historicko-geografický prameň. *Studia Historica Nitriensia*, 2017, roč. 21, č. 1, s. 210-217.
- LUKAČKA, Ján. *Formovanie vyššej šľachty na západnom Slovensku*. Bratislava: Minor, 2002.
- LUPIS, B. Vinicije. Zlatarske veze Dubrovnika i Mađarske, in: *Starohrvatska prosvjeta: glasilo Hrvatskoga starinarskog društva u Kninu*, roč. 37, 2010, s. 193-208.
- MACARTNEY, A. Carlile. *The Medieval Hungarian Historians: A Critical and Analytical Guide*. New York: Cambridge Univesity Press, 2008.
- MADAS, Edit. A magyar „szent királyok“ közép-európai kultusza liturgikus és hagiográfiai források tükrében, in: *Ars Hungarica*, č. 39, 2013, s. 145-152.
- MADZSAR, Imre. Szent Gellért nagyobb legendájáról, in: *Századok*, č. 47, 1913, s. 502-517.
- MARSINA, Richard. Benediktínske opátstvo (kláštor) sv. Hypolita na Zobore (Čas vzniku, patronát, diplomatická činnosť). In: Miloš Marek – Zuzana Lopatková eds. *Studia historica Tyrnaviensia XIV-XV*. Trnava-Krakov: Filozofická fakulta, Trnavská Univerzita, Spolok Slovákov v Poľsku, 2012, s. 19-31.

- MARSINA, Richard. Vita s. Zoerardi a Legendae s. Stephani o sv. Svoradovi (-Ondrejovi) a Benediktovi, in: Stanisław Pietrzak ed. *Święty Świerad i jego czasy*. Nowy Sącz: Katolickie Stowarzyszenie "Civitas Christiana" 2001, s. 20-31.
- MÁTYÁS, Florián. Szent Isván király kanonizációja, in: *Századok*, roč. 29, č. 3, s. 218-225
- MEZEY, László ed. *Athleta Patriae. Szent László-tanulmányok*. Budapest: Szent István társulat, 1980.
- MEZŐ, András. *Patrocíniumok a középkori Magyarországon*. Budapest: Metem, 2003.
- MILADINOV, Marina. *Margins of solitude: Eremitism in Central Europe between East and West*. Zagreb: Leykam International, 2008.
- MILIK, Tadeusz Jozef. *Święty Świerad. Saint Andrew Zoerard*. Roma: Edizioni Hosianum, 1966.
- MONTGOMERY, B. Scott – BAUER, A. Alice. *Caput sancti regis Ladislai: The Reliquary Bust of Saint Ladislav and Holy Kingship in Late Medieval Hungary*, in: Stephen Lamia – Elizabeth Valdez de Álamo eds. *Decorations for the Holy Dead. Visual Embellishments on Tombs and Shrines of Saints*. Turnhout: Brepols, 2008, s. 77-90.
- MÚCSKA, Vincent. O prvých uhorských biskupstvách. In *Historický časopis*, 2003, 51,č.1, s. 3-22.
- MÚCSKA, Vincent. *Uhorsko a cirkevné reformy 10. a 11. storočia*. Bratislava: Stimul, 2004
- NĂSTĂSOIU, Gheorge Dragoș. *Between Personal Devotion and Political Propaganda : Iconographic Aspects in the Representation of the "Sancti reges Hungariae" in Church Mural Painting (14th century - early-16th century)*. Doctoral Dissertation. Budapest: Central European University, 2018.
- NEMERKÉNYI, Előd. *Latin Classics in Medieval Hungary. Eleventh Century*. Debrecen-Budapest: Department of Medieval Studies, Central European University, 2004.
- PAULER, Gyula. Szent Isván király kanonizációja, in: *Századok*, roč. 29, 1895, č. 3, s. 354-357.
- PERIČIĆ, Eduard. *Sclavorum Regnum Grgura Barskog. Ljetopis Popa Dukljanina*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1991.
- PIETRZAK Stanisław ed. *Święty Świerad i jego czasy*. Nowy Sącz: Katolickie Stowarzyszenie "Civitas Christiana" 2001.
- PODLAHA, Antonín. *Chrámový poklad u sv. Víta v Praze jeho dějiny a popis*. Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1903.
- POMFYOVÁ, Bibiana. Ranostredoveké kláštory na Slovensku: Torzálna architektúra – torzálne poznatky – torzálne hypotézy. *Archaeologia Historica*, 2015, č.2, roč. 40, s. 733-777.
- POMFYOVÁ, Bibiana – SAMUEL, Marián. Nitra, vrch Zobor. Zaniknutý benediktínsky kláštor sv. Hypolita, in: Bibiana Pomfyová a kol. *Stredoveký kostol. Historické a funkčné premeny architektúry*. 1. zväzok. Bratislava: Ústav dejín umenia SAV-FO ART, 2015, s. 134-137.
- PRAY, Georgius. *Dissertationes historico-criticae de sanctis Salomone rege et Emerico duce Hungariae. Posonii: Typis Landerer, 1774.*
- PRAY, Georgius. *Dissertatio historico-critica de sacra dextera divi Stephani primi Hungariae regis*. Vindobonae: typis Joannis Thomae nobilis de Trattnern, 1771.

PRAŽÁK, Richard. *Nejstarší uherská legenda. Legenda sanctorum Zoerardi et Benedicti v širších historických a kulturních souvislostech své doby*. Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské Univerzity, C 28, 1981, s.207-224

PRAŽÁK, Richard. *Štěpánské legendy. K literárnímu profilu nejstarších uherských legend z poloviny 11. a počátku 12. století*. Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské Univerzity, D 28, 1981, s.99-111

PUTNA, C. Martin – RYNEŠ, Pavel ed., *Sulpicius Severus – Život svatého Martina*. Praha: Herrmann a synové, 2003.

PAULER, Gyula. *Még egyszer-utoljára? – A Hartvik legendáról*, In: *Századok*, č. 28, 1894, s. 123-134

RATKOŠ, Peter. *Komentár k štúdiu „Gens nostra“*, in: *Slovenská archivistika*, roč. 14, č.2, 1979, s. 96-102.

RATKOŠ, Peter. *Vznik kultu Ondreja-Svorada a Benedikta vo svetle zagrebských pamiatok. Historijski zbornik, XXIX-XXX, 1976-1977, s. 77-86*

ROKAY, Péter. *Salamón és Pola*. Újvidék: Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete, 1990.

ROMHÁNYI, F. Beatrix. *Kolostorok és társaskáptalanok a középkori Magyarországon*. Budapest: Pytheas, 2000.

SÁGHY, Marianne. *Greek Monasteries in Early Árpádian Hungary*, in: Marianne Sággy – Robert C. Ousterhout eds. *Piroska and the Pantokrator. Dynastic Memory, Healing and Salvation in Komnenian Constantinople*. Budapest-New York: Central European University Press, 2019, s. 11-38.

SLIVKA, Michal. *Uctievanie svätých na Slovensku (K problematike výskumu patrocínií)*, in Michal Slivka, *Pohľady do stredovekých dejín Slovenska*. Martin: Matica Slovenská, 2013, s. 97-134

SOPKO, Július. *O najstarších kódexoch so vzťahmi k územiu Slovenska*, in: *Slovenská archivistika*, roč. 21, č. 2, 1986, s. 50-71.

STEINHÜBEL, Ján. *Bol alebo nebol Svätopluk kráľom?* In: *Historický časopis*, roč.61, č.4, 2013, s. 671-696.

STEINHÜBEL, Ján. *Nitrianske kniežatstvo. Počiatky stredovekého Slovenska*. Budmerice:² Rak, 2016.

ŠVAB, Mladen. *Prilog kritici odlomka „kronologije“, djela pripisivanog archidjaku Goričkom Ivanu*, in: *Historijski zbornik*, roč.35, 1982, č. 1, s. 119-160

SZAKÁCS, Zsolt Béla. *Between Chronicle and Legend: Image Cycles of St Ladislav in Fourteenth-Century Hungarian Manuscripts*, in: *Medieval Chronicle*, č. 4, 2006, s. 149-175.

SZEGFŰ, László. *Szent Gellert családjáról*, in: *Acta Historica*, roč. 75, 1983, č. 1, s. 11-18.

SZELESTEI, N. László. *A Seitz legendárium Szent István legendája*, in: *Magyar Könyvszemle*, 1991, č.1-2, s. 1-19.

SZERB, Antal. *Magyar irodalom történet*. Budapest: Magvető, 1991.

SZERÉDI Jusztinián. ed. *Emlékkönyv Szent István király halálának 900. évfordulóján I-III*. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1938 .

- SZOVÁK, Kornel. The Image of the Ideal King in the Twelfth-Century Hungary. Remarks on the Legend of St. Ladislas and the Illuminated Chronicle, in: János M. Bak – László Veszprémy eds. *Studies on the Illuminated Chronicle*. Budapest: Central European University - National Széchényi Library, 2018, s. 159-180.
- TAKÁCS, Imre. The Medieval Saint Adalbert's Cathedral in Esztergom and the *Porta Speciosa*, in: Xavier Barral i Alter – Pál Lővei – Vinni Lucherini - Imre Takács eds. *The Art of Medieval Hungary*. Roma: Viella, 2018, s. 375-378.
- THOROCZKAY, Gábor. Szent László és az egyház, in: Atila Bárány – László Pósn eds. *Európa és Magyarország Szent László korában*. Debrecen: Magyar Tudományos Akadémia, 2017, s. 47-56.
- THOROCZKAY, Gábor. Anmerkungen zur Frage der Entstehungszeit der Hartvik-Legende des Stephans des Heiligen, in: *Specimina Nova Pars Prima, Sectio Mediaevalis*, č. 1, 2001, s.107-131
- TÓTH, Zoltán. Szent István legrégebbi életirata nyóman, in: *Századok*, č. 81, 1947, s. 23-94
- TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmova kronika. Studie k počátkům českého dějepisectví a politckého myšlení*. Praha: Academia, 1968.
- TÚSKÉS, Gábor – KNAPP, Eva. Köning Stephan der Heilige, patron von Ungarn, in: Dieter R. Bauer – Klaus Herbers – Gabriela Signori eds. *Patriotische Heilige. Beiträge zur Konstruktion religiöser und politischer Identitäten in der Vormoderne*. Stuttgart: Steiner, 2007, s. 33-52
- VARGHA, Damján ed. *Szent Mór emlékkönyv*. Pécs: Pécsi egyházmegye, 1936.
- VESZPRÉMY, László. *Dux et praeceptor Hierosolimitanorum*. König Ladislaus (László) von Ungarn als imaginärer Kreuzritter, in: Balázs Nagy – Marcell Sebök eds. *The Man of many Devices who wandered full many ways. Festschrift in honor of János M. Bak*. Budapest: Central European University Press, 1999, s. 470-477.
- VESZPRÉMY, László. King St Ladislas, Chronicles, Legends and Miracles, in: *Saeculum Christianum*, č. XXV, 2018, s. 140-163.
- WHITE, Monica. *Military Saints in Byzantium and Rus, 900-1200*. New York: Cambridge University Press, 2013.
- ZERVAN, Marian – RUSINA, Ivan eds. *Postavy a príbehy svätcov strednej Európy. Ikonografia*. Bratislava: Vysoká škola výtvarných umení v Bratislave, 2016.
- ZUPKA, Dušan. *Ritual and Symbolic Communication in Medieval Hungary under the Árpád Dynasty (1000 - 1301)*. Boston-Leiden: Brill, 2016.
- ZSOLDOS, Attila. *Magyarország világi archontológiája 1000-1301*. Budapest: MTA Történettudományi Intézete, 2011.
- ŽIVKOVIĆ, Tibor ed. *Forging Unity. South Slavs between East and West 550-1150*. Belgrade: Istorijiski Institut, 2008.